

PIETER SAEY

Is geografie de studie van de gebiedsgewijze differentiatie van het aardoppervlak? Of van het landschap? Of van de relatie mens-natuur? Of van het 'waar' van de dingen?

Moeten we echt van dat soort vragen wakker liggen?

Richard Hartshorne (1899-1992) dacht van wel. In 1939 schreef hij daarover een merkwaardig boek, 'The Nature of Geography. A Critical Survey of Current Thought in the Light of the Past'. Het boek is aanvankelijk gepubliceerd als een artikelenreeks in twee opeenvolgende nummers van de *Annals of the Association of American Geographers*. Veertig jaar later werd de auteur verzocht om naar aanleiding van 75 jaar Amerikaanse geografie een biblio-biografische nota van het boek te maken, waarin hij gedetailleerd uiteenzet hoe het werk tot stand is gekomen. Vijftig jaar na publicatie, in 1989, werd het eerste nummer van een nieuwe reeks 'Occasional Papers of the AAG' gewijd aan 'Reflections on Richard Hartshorne's NoG'. Ondertussen waren er zes edities van het boek verschenen en had de auteur in 1959 er een verduidelijkend en aangepast vervolg aan gebreed, 'Perspective on the NoG', eveneens een eerste nummer van een nieuwe reeks 'Monographs Series of the AAG'. Zoiets kan niet van veel boeken gezegd worden. Het was dan ook de toonaangevende verhandeling over de methodologie van de geografie in de Engelstalige wereld. Maar deze status had het slechts een kwarteeuw lang. Latere generaties blijken er nog weinig aan gehad te hebben. En al zeggen sommigen dat het werk van blijvende waarde is, anderen verwijten het de ontwikkeling van de geografie te hebben vertraagd.

Dat is begrijpelijk: enerzijds kan men samen met de toenmalige reviewers het buitengewone vakmanschap van Hartshorne prijzen aangezien het een nieuwe standaard voor methodologisch onderzoek vastlegde. Anderzijds had Hartshorne er geen oog voor dat wat de geografie is en doet sterk afhankelijk is van ontwikkelingen op wetenschapsfilosofisch, institutioneel en algemeen maatschappelijk vlak. Het is al lang de gewoonte geworden dat geografen bij wetenschapsfilosofen te rade gaan om problemen op vlak van inhoud, methode of maatschappelijke relevantie van hun wetenschap op te lossen. Hartshorne daarentegen ging op het werk van wetenschapsfilosofen enkel nader in wanneer bepaalde van hun inzichten gelijklieden met de zijne.

Deze inzichten haalde hij vooral uit de analyse van de opvattingen van vroegere geografen (vanaf de 18de eeuw). Hij was ervan overtuigd dat hij door deze analyse een ontwikkelingslijn (met Von Humboldt en Ritter als sleutelfiguren) had ontdekt die het wezen van de geografie onthulde en verankerd kon worden in een (van Hettner overgenomen) logisch systeem van systematische, chronologische en chorologische wetenschappen.

Als chorologische wetenschap bestudeert de geografie de schikking der dingen in de ruimte. Andere opvattingen beschouwde Hartshorne na uitvoerige argumentatie als afwijkingen (een benoeming die hij later in 'Perspective' overigens betreurde). Zijn chorologische zienswijze stelde hem in staat selectiecriteria aan te leggen voor te bestuderen materiële en ideële verschijnselen, methodes voor te stellen voor streekindelingen van de wereld en een antwoord te geven op de vraag "welk soort wetenschap (idiografisch of/en nomothetisch) is geografie?".

De reden om zich over bovengenoemd soort vragen het hoofd te breken is simpel. Er bestaan opleidingen in de geografie. De samenleving steekt daar geld in. Zij heeft het recht te eisen dat de geografie de van haar verwachte kennis levert: uitleggen waarom de ene plaats op aarde verschilt van de andere. Hartshorne

worstelde met het daarbij rijzende algemeen wetenschappelijke probleem: geven denkcategorieën de werkelijkheid weer of worden denkcategorieën opgelegd aan de werkelijkheid? Hij dacht eerder het laatste. Hij heeft het dan wel aangedurfd te argumenteren dat de studie van het ontstaan van de verschijnselen op het aardoppervlak niet tot het domein

van de geografie behoort. Hij week hierin af van zijn voorgangers en niemand zal hem ter zake nog navolgen. Achterhaald is ook zijn standpunt dat geografen zich niet mogen inlaten met een subjectief gegeven zoals de perceptie van het landschap omdat zij als wetenschappers de realiteit objectief moeten benaderen.

Maar aan de andere kant heeft hij betoogd (zij het niet op de manier waarop men dat nu doet) dat de term 'natuurlandschap' geen inhoud heeft, dat 'natuur' en 'mens' containerbegrippen zijn die men niet als dusdanig tegenover elkaar kan plaatsen en dat streken geen concrete entiteiten zijn. Dat zijn pijnpunten in de huidige, kwarteeuw oude discoursen van het ecologisme en het nieuwe regionalisme. Daarnaast herinnert zijn werk ons eraan hoe belangrijk de Duitstalige geografie is geweest voor de ontwikkeling van deze wetenschap.

Literatuurselectie

Hartshorne, R. (1939) *The Nature of Geography. A Critical Survey of Current Thought in the Light of the Past*.

Pieter Saey (piet.saey@ugent.be) is ereprofessor Sociale Geografie en vakgroepmedewerker aan de Universiteit Gent.